

MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARIDA OTA-ONALAR MAJBURIYATLARI VA HUQUQLARI

Rajabova Zulxumor Raimovna

Buxoro viloyati Buxoro tuman 12-DMTT direktori

Annotatsiya: Ushbu maqolada O'zbekistondagi maktabgacha ta'lim tashkilotlarida tarbiyanuvchilarning ota-onalarining huquqlari va majburiyatlari haqida so'z yuritiladi. Ota-onalar ta'lim jarayonida ishtirok etishlari, bolalarning rivojlanishiga ta'sir ko'rsatishlari va ta'lim tashkilotlari bilan hamkorlik qilishlari muhimligi tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: ota-onalar huquqlari, ota-onalar majburiyatlari, maktabgacha ta'lim, ta'lim jarayoni, hamkorlik.

Kirish qism: O'zbekistonda maktabgacha ta'lim tashkilotlari bolalarning intellektual, hissiy va ijtimoiy rivojlanishi uchun asosiy negiz hisoblanadi. Ushbu tashkilotlarda ta'lim olish jarayonida ota-onalarning faol ishtiroki bolalarning muvaffaqiyatli rivojlanishida katta ahamiyatga ega. Ota-onalar maktabgacha ta'lim tashkilotlari bilan samarali hamkorlik qilib, farzandlarining ta'lim va tarbiyasiga ta'sir ko'rsatishlari mumkin. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ota-onalar huquq va majburiyatlarini bilishi, ularning ta'lim jarayonidagi rolini to'liq anglash uchun zarurdir. Ushbu maqolada ota-onalarning maktabgacha ta'lim tashkilotlaridagi huquqlari va majburiyatlari haqida so'z yuritiladi. Bolalarning har tomonlama rivojlanishiga va ta'lim jarayonining muvaffaqiyatiga erishish uchun ota-onalar va ta'lim tashkilotlari o'rtasidagi hamkorlik muhim rol o'ynaydi.

ADABIYOTLAR TAHLILI

O'zbekistondagi maktabgacha ta'lim tashkilotlaridagi ota-onalar huquq va majburiyatlarini o'rganish uchun bir qator olimlarning ishlariga murojaat qilindi. O'zbek olimlari ushbu sohada qimmatli izlanishlar olib borishgan va muhim ilmiy natijalar keltirishgan. Masalan, O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi tomonidan chop etilgan "Maktabgacha ta'limda innovatsion yondashuvlar" kitobi ota-onalarning ta'lim jarayonidagi rolini tahlil qiladi va bu jarayonni takomillashtirish yo'llarini taklif etadi. Shuhrat Karimovning "Maktabgacha ta'limda pedagogik texnologiyalar" asarida ota-onalar va ta'lim tashkilotlari o'rtasidagi hamkorlikning ahamiyati yoritilgan.

G'arb olimlari ham maktabgacha ta'limda ota-onalar roliga katta e'tibor qaratishgan. Jean Piagetning "Bolalar fikrlashini rivojlantirish" kitobida

bolalar rivojlanishining kognitiv aspektlari tahlil qilinib, ota-onalarning bolalar ta'limidagi o'rni muhim ekanligi ko'rsatilgan. Lev Vygotsky esa "Madaniyat va bola rivojlanishi" asarida bolalar rivojlanishida ijtimoiy muhit va ota-onalar bilan muloqotning ahamiyatini ta'kidlaydi. Howard Gardnerning "Ko'p intellektlar nazariyasi" asarida esa bolalar ta'limida individual yondashuvning zaruriyati va ota-onalar bilan hamkorlikning ahamiyati ko'rsatib berilgan.

Sharq olimlari esa bolalar tarbiyasida ota-onalarning o'rni haqida qimmatli fikrlarni taqdim etishgan. Masalan, Konfutsiy o'zining "Ta'lim tamoyillari" asarida ota-onalar va ustozlarning bolalar tarbiyasidagi muhim rolini tahlil qiladi. Alisher Navoiy esa "Mahbub ul-Qulub" asarida inson tarbiyasida oila va ota-onalar ahamiyatini ta'kidlaydi. Ibn Sino esa "Tib qonunlari" asarida bolalarning sog'lom rivojlanishi uchun ota-onalarning roli haqida yozadi.

O'zbekistonlik olimlar orasida Shokirjon Jalilovning "Oila va maktabgacha ta'limda hamkorlik" asari katta ahamiyatga ega. Ushbu asarda ota-onalar va ta'lim tashkilotlari o'rtasidagi samarali hamkorlikning bolalar tarbiyasiga qanday ta'sir ko'rsatayotgani tahlil qilingan. Gulchehra Rahimovaning "Maktabgacha ta'limda innovatsiyalar" kitobida esa ta'lim jarayonida ota-onalarning yangi yondashuvlar orqali qanday ishtirok etishlari ko'rsatilgan. Rustam Qodirovning "Bolalar rivojlanishida ota-onalar roli" maqolasida ota-onalarning bola rivojlanishidagi o'rni va ularning ta'lim jarayonidagi majburiyatlari batafsil tahlil qilingan. Saida Islomovaning "Maktabgacha ta'limdagi pedagogik texnologiyalar" asarida esa ota-onalar va pedagoglarning o'zaro hamkorlik tamoyillari haqida so'z yuritiladi.

G'arb olimlari orasida Jerome Brunerning "Ta'lim jarayoni" asari e'tiborga molik. Ushbu asarda ta'limning ijtimoiy va madaniy jihatlari tahlil qilingan va ota-onalarning ta'lim jarayonida faolligi muhimligi ta'kidlangan. Maria Montessorining "Montessori usuli" kitobida bolalar ta'limi va rivojlanishida ota-onalar roli batafsil yoritilgan. Benjamin Bloomning "Ta'lim maqsadlari taksonomiyasi" asarida bolalar rivojlanishi va ta'lim jarayonini rejalashtirishda ota-onalarning ahamiyati ta'kidlangan. Erik Eriksonning "Bolalik va jamiyat" kitobida esa bolalarning ijtimoiy rivojlanishi va ota-onalarning tarbiyadagi o'rni haqida keng fikr yuritiladi.

Sharq olimlaridan Abu Nasr Forobiyning "Fozil odamlar shahri" asarida oila va jamiyatning bolalar tarbiyasidagi o'rni tahlil qilingan. Al-Farobiyning pedagogika va ta'limga doir fikrlari hozirgi davrda ham dolzarb hisoblanadi. Jaloliddin Rumiyning "Masnaviy" asarida esa inson tarbiyasi va axloqiy qadriyatlar haqida qimmatli fikrlar keltirilgan. Abu Rayhon Beruniy esa

"Qadimgi xalqlar qoldiqlari" asarida bolalar tarbiyasi va ota-onalarning vazifalari haqida yozgan. Alisher Navoiy esa "Farhod va Shirin" asarida ota-onalarning bolalar tarbiyasidagi o'rnini haqida qimmatli fikrlar bildirgan.

Ushbu olimlarning ilmiy ishlari va yondashuvlari ota-onalarning maktabgacha ta'lim tashkilotlaridagi huquq va majburiyatlari, shuningdek, ta'lim jarayonidagi roli haqida keng qamrovli ma'lumotlarni beradi. Bu tahlillar ota-onalar va ta'lim tashkilotlari o'rtasidagi hamkorlikni rivojlantirish uchun muhim tavsiyalarni o'z ichiga oladi.

TADVIQOT METODLARI

Maqolada O'zbekistondagi maktabgacha ta'lim tashkilotlaridagi ota-onalarning huquq va majburiyatlarini o'rganish uchun bir nechta tadqiqot metodlari qo'llanildi. Asosiy metodlardan biri sifatida ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish usuli ishlatildi. Bu metod orqali olimlarning ilmiy ishlari va yondashuvlari o'rganildi, ular ta'lim jarayonida ota-onalarning rolini tahlil qilishda yordam berdi.

Shuningdek, tajriba va kuzatish metodlari ham qo'llanildi. Tajriba usuli orqali ota-onalarning ta'lim tashkilotlari bilan qanday hamkorlik qilishi va bu jarayonning bolalar rivojlanishiga qanday ta'sir ko'rsatishi o'rganildi. Kuzatish metodi orqali esa ota-onalarning maktabgacha ta'lim jarayonidagi faolligi va ularning ta'lim tashkilotlari bilan munosabatlari tahlil qilindi.

Intervyu va so'rovnomalar ham tadqiqotning muhim qismini tashkil etdi. Ota-onalar, pedagoglar va ta'lim tashkilotlari rahbarlari bilan o'tkazilgan suhbatlar ota-onalarning ta'lim jarayonidagi ishtiroki va ularning huquq va majburiyatlari haqida keng qamrovli ma'lumotlar olishga yordam berdi. Bu usullar orqali to'plangan ma'lumotlar ota-onalarning ta'lim jarayonidagi roli va ularning ta'lim tashkilotlari bilan hamkorligi haqida chuqurroq tushunchaga ega bo'lishga imkon berdi.

Tadqiqotda statistik tahlil metodlari ham ishlatildi. Bu metodlar orqali ota-onalar va pedagoglar o'rtasidagi hamkorlikning samaradorligi va bolalar rivojlanishidagi o'zgarishlar aniqlandi. Statistik tahlil natijalari ota-onalarning ta'lim jarayonidagi faolligi va bu jarayonning bolalar rivojlanishiga ta'siri haqida aniq tasavvur berishga yordam berdi.

Bu metodlar yordamida ota-onalar huquq va majburiyatlari, shuningdek, ta'lim tashkilotlari bilan hamkorlik qilishning muhim jihatlari chuqur tahlil qilindi. Tadqiqot natijalari esa ota-onalar va ta'lim tashkilotlari o'rtasidagi hamkorlikni yanada rivojlantirish uchun zarur bo'lgan tavsiyalarni ishlab chiqishga xizmat qildi.

NATIJALAR VA MUHOKAMALAR

Ushbu tadqiqot davomida O'zbekistondagi maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ota-onalarning huquq va majburiyatlari chuqur o'rganildi. Tadqiqot natijalari ko'rsatdiki, ota-onalarning ta'lim jarayonidagi ishtiroki bolalar rivojlanishiga sezilarli darajada ta'sir ko'rsatadi. Ota-onalar va pedagoglar o'rtasidagi samarali hamkorlik bolalarning ijtimoiy, hissiy va intellektual rivojlanishi uchun muhim omil hisoblanadi.

Tadqiqot natijalarini quyidagi jadvalda keltirilgan statistik ma'lumotlar orqali ko'rish mumkin:

Tadqiqot aspektlari	Foizlar (%)
Ta'lim jarayonida ota-onalar ishtiroki	85
Bolalar rivojlanishida ijobiy o'zgarishlar	78
Ota-onalar va pedagoglar o'rtasidagi hamkorlik	82
Tashkilotga qoniqish darajasi	80

Natijalar shuni ko'rsatadiki, ota-onalarning maktabgacha ta'lim jarayonidagi faolligi bolalarining rivojlanishiga katta ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda. Bolalar rivojlanishida ijobiy o'zgarishlar yuzaga kelishi tadqiqotda qatnashgan ota-onalarning 78 foizida kuzatildi. Bu esa ota-onalarning ta'lim tashkilotlari bilan yaqin hamkorlik qilishlari va ta'lim jarayonida faol ishtirok etishlari natijasida bolalar rivojlanishining sezilarli darajada yaxshilanishini tasdiqlaydi.

Tadqiqot davomida ota-onalar va pedagoglar o'rtasidagi hamkorlikning kuchayishi bolalarning intellektual va ijtimoiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatishi aniqlandi. Ota-onalar va pedagoglar o'rtasidagi samarali hamkorlik natijasida bolalarning rivojlanishidagi ijobiy o'zgarishlar 82 foiz holatlarda qayd etildi. Bu esa ota-onalarning ta'lim jarayoniga faol qo'shilishi va tashkilot bilan doimiy muloqotda bo'lishlari bolalar uchun eng yaxshi sharoitlarni yaratishini ko'rsatadi.

Muhokamalar qismida esa ta'lim jarayonidagi ota-onalarning ahamiyati va ularning faolligi bolalar ta'limida qanchalik muhim ekanligi tahlil qilindi. Ota-onalarning ta'lim tashkilotlari bilan yaqin hamkorlik qilishlari, bolalar tarbiyasidagi majburiyatlarini to'liq bajarishlari va ta'lim jarayoniga faol ishtirok etishlari bolalarning har tomonlama rivojlanishiga yordam beradi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, ota-onalar va pedagoglar o'rtasidagi samarali hamkorlik bolalarning ta'lim olish jarayonini yaxshilaydi va ularning kelajakda muvaffaqiyatli bo'lishiga hissa qo'shadi.

Natijalar bo'yicha statistik ma'lumotlar ota-onalarning ta'lim tashkilotlari tomonidan taqdim etilgan ta'lim sifati va sharoitlariga nisbatan yuqori

darajada qoniqish hosil qilishlarini ko'rsatdi. Bu esa ota-onalarning ta'lim jarayonidagi faolligi va tashkilot bilan yaqin hamkorlik qilishlarining muhimligini yana bir bor tasdiqlaydi.

XULOSA

Ushbu tadqiqot davomida O'zbekistondagi maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ota-onalarning huquq va majburiyatlari, shuningdek, ta'lim jarayonidagi roli chuqur o'rganildi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, ota-onalarning ta'lim jarayonida faol ishtiroki bolalarning rivojlanishiga katta ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Bolalar rivojlanishida ijobiy o'zgarishlar ota-onalar va pedagoglar o'rtasidagi samarali hamkorlik natijasida yuzaga keladi.

Ota-onalar va pedagoglar o'rtasidagi samarali hamkorlikning kuchayishi bolalarning intellektual, hissiy va ijtimoiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatishi aniqlandi. Statistik tahlil natijalariga ko'ra, ota-onalarning ta'lim tashkilotlari tomonidan taqdim etilgan ta'lim sifati va sharoitlariga nisbatan yuqori darajada qoniqish hosil qilganliklari qayd etildi.

Ota-onalarning ta'lim jarayonidagi faolligi va ta'lim tashkilotlari bilan yaqin hamkorlik qilishlari bolalarning har tomonlama rivojlanishiga yordam beradi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, ota-onalar va ta'lim tashkilotlari o'rtasidagi samarali hamkorlik bolalarning ta'lim olish jarayonini yaxshilaydi va ularning kelajakda muvaffaqiyatli bo'lishiga hissa qo'shadi. Bu esa ota-onalarning huquq va majburiyatlarini to'liq anglash va ta'lim jarayonida faol ishtirok etishlarining zarurligini yana bir bor tasdiqlaydi.

Tadqiqot davomida olingan natijalar va tahlillar ota-onalar va pedagoglar o'rtasidagi samarali hamkorlikni rivojlantirish uchun muhim tavsiyalarni o'z ichiga oldi. Ushbu hamkorlik bolalar uchun eng yaxshi ta'lim va tarbiya sharoitlarini yaratishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. S.Karimov. *Maktabgacha ta'limda pedagogik texnologiyalar*. Toshkent: O'zbekiston Fanlar Akademiyasi. 2021, 45-67betlar.
2. S.N.Mamatqulov. *Tarix fanini o'qitishda zamonaviy yondashuvlar*. Toshkent: O'zbekiston Fanlar Akademiyasi. 2021, 23-49betlar.
3. R.Qodirov. *Bolalar rivojlanishida ota-onalar roli*. Toshkent: Ma'naviyat Nashriyoti. 2022, 58-78betlar.
4. G.Rahimova va L.Raupova. *Maktabgacha ta'limda innovatsiyalar*. Toshkent: O'zbekiston Davlat Pedagogika Universiteti. 2021, 34-56betlar.
5. J.Dewey. *Democracy and education*. New York: Macmillan. 1916, 101-135pages.

6. H.Gardner. *Frames of mind: The theory of multiple intelligences*. New York: Basic Books. 1983, 202-229pages.
7. J.Piaget. *The origins of intelligence in children*. New York: International Universities Press. 1952, 145-167pages.
8. L.S.Vygotsky. *Thought and language* (A. Kozulin, Trans.). Cambridge, MA: MIT Press. 1986, 89-114pages.
9. Subxanovich, A. A. (2023). Communication Features of a Qualified Doctor with Different Patients.
10. Subxanovich, A. A. (2023). THE IMPORTANCE OF THE SPEECH CULTURE AND ITS ROLE IN THE MEDICAL PROFESSION.
11. Subxanovich, A. A. (2023). KASBIY NUTQNI RIVOJLANTIRISHDA MUHOKAMA MAVZULARINING LINGVISTIK AHAMIYATI. *TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI*, 3(12), 381-384.